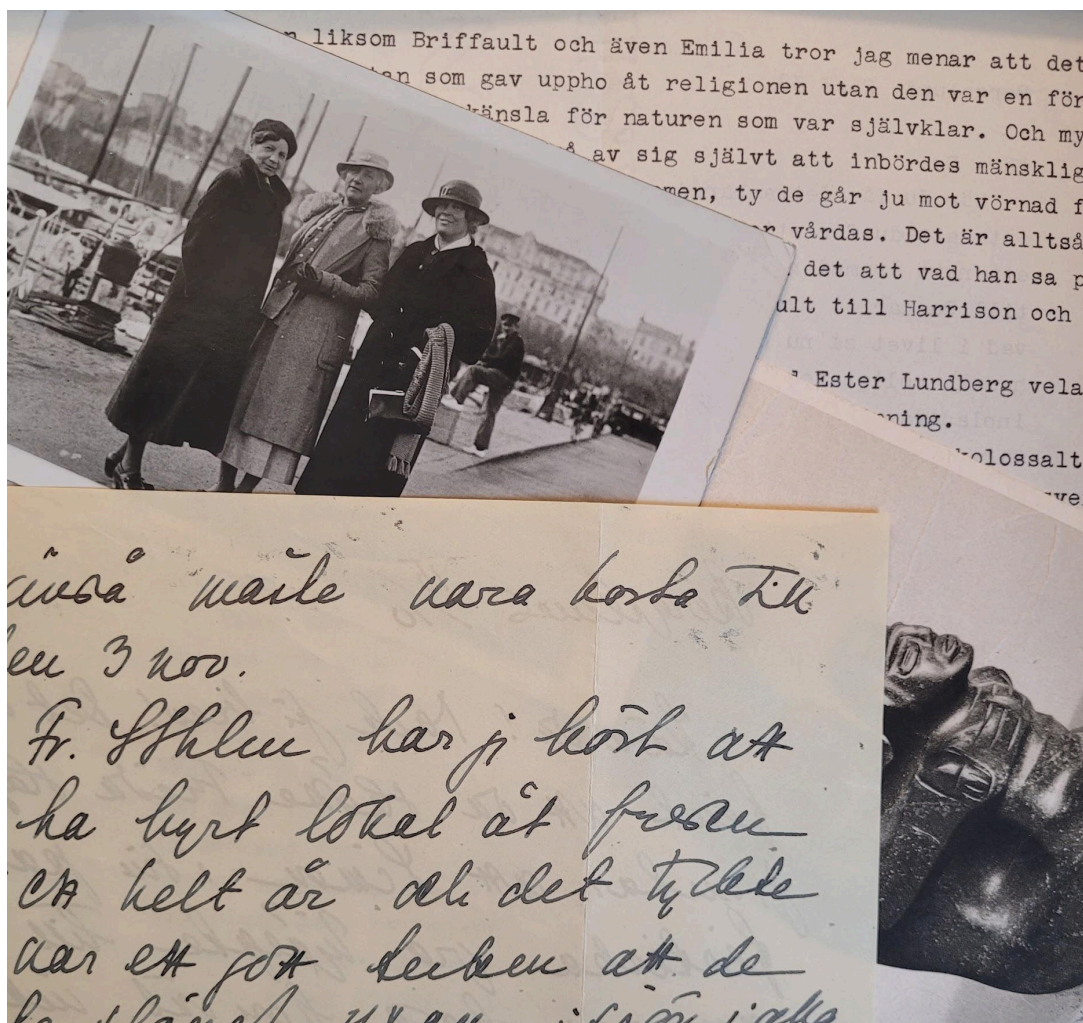

”Undrar var du är men skickar det till Orrefors ändå”

Digitalisering av ett urval av brev från Elin Wägner till Flory Gate

Kommentar: Privat bild av material som förekommer i projektet.

Digitalisering för bevarande och tillgänglighet VT24

Narmin Abdullayeva

Moa Benjaminsson Randén

Ellen Bågmark

Emmy Loft

Inledning

Den digitala utvecklingen har lett till en dynamisk förändring av uppfattningen av kulturarv och dess betydelse. Björk (2015, s.1) hävdar att vi står inför ett paradigmskifte där digitalisering alltmer integreras i kulturarvssektorns samlingar vilket påverkar interaktionen med kulturarvsmaterial. I en tid där information och kultur oftast finns tillgänglig på nätet har många kulturinstitutioner fått omvärdera sina strategier för att nå sin publik. Som Walsh (2007, s. 30) skriver, ansåg konsthistoriker tidigare att om något inte fanns dokumenterat i deras böcker eller bildsamlingar så var det inte särskilt viktigt. Nu för tiden säger deras studenter istället att om det inte finns på internet så existerar det inte. Genom att göra kulturarvsmaterial tillgängligt online kan kulturinstitutioner locka intresserade och vägleda dem till sina fysiska arkiv och samlingar. Det är i detta sammanhang som vi, i samarbete med KvinnSam, har digitaliserat en del av Elin Wägners brevsamling.

KvinnSam, tidigare under namnet Kvinnohistoriskt arkiv, är ett nationellt bibliotek för genusforskning som har sina lokaler på Humanistiska biblioteket vid Göteborgs universitet. KvinnSam förvaltar databaser och ett arkiv med bland annat brev, manuskript, fotografier och andra föremål (Göteborgs Universitetsbibliotek, u.å.). KvinnSams arkiv innehåller flera samlingar av kvinnohistoriskt värde, däribland Elin Wägners arkiv. Elin Wägners (1882-1949) var författare, journalist och debattör. Samhällsfrågor som fredsarbete, ekologi och kvinnlig rösträtt är ständigt närvarande i hennes verk (Svenskt kvinnobiografiskt lexikon, 2018a). Bland hennes mest kända verk finns *Pennskaftet* (1910), *Åsa-Hanna* (1918) och *Väckarklocka* (1941). 1944 blev hon invald till Svenska akademien som den andra kvinnliga ledamoten någonsin (Svenskt kvinnobiografiskt lexikon, 2018a). Flory Gate var en ekologisk lantbrukare och konstnär som delade Wägners politiska intresse. Gate och Wägners hade en lång vänskap och reste ofta tillsammans för att delta i olika politiska sammanhang. De bodde nära varandra i Småland och hade ett gemensamt lokalt engagemang. Elin Wägners sista tid i livet tillbringades hemma hos Flory Gate (Svenskt kvinnobiografiskt lexikon, 2018b).

Elin Wägners samling innehåller brev, vykort, manuskript, tidningar och övriga handlingar som berör Wägners (Göteborgs Universitetsbibliotek, KvinnSam, 1982). I detta projekt har två vykort, ett handskrivet brev och ett maskinskrivet brev från Elin Wägners till Flory Gate, digitaliserats. För att förstå det sammanhang som Wägners verkade inom och ge breven

kontext har vi under projektets gång haft en dialog med Elin Wägner-sällskapet. Sällskapet grundades 1990 och har som syfte att *”hålla Elin Wägners livsverk levande genom att uppmuntra studiet av hennes författarskap och lyfta fram hennes idéer och tankar om samverkan mellan kvinnor och män i arbetet för fred och miljö”* (Elin Wägner-sällskapet, 1990). Dagmar Brunow, medlem i styrelsen och professor vid Linnéuniversitetet, har varit till stor hjälp i tolkningen av Wägners karaktäristiska men tidvis svårläsliga handstil.

Digitaliseringsprocessen har bestått av urval, bildfångst, bildredigering, transkribering, textkodning, applicering av metadata och tillgängliggörande genom html. Det slutgiltiga resultatet av projektet presenteras i form av en hemsida där besökare kan utforska brevens textuella innehåll och visuella form.

Syfte

Syftet med projektet är att kritiskt digitalisera och presentera ett urval av brev från Elin Wägners samling hos KvinnSam. Vi har valt att fokusera på att digitalisera ett begränsat urval av brev. Beslutet grundar sig på resursbegränsningar inom ramen för projektet och uppdragsgivarens önskan om att inkludera ett representativt urval av brev för att kunna väcka intresse och nyfikenhet för den stora samlingen. Genom kvalitativ metadatabeskrivning ämnar projektet tillföra ett kontextuellt mervärde till de digitala representationerna.

Metod

Urval

Mailkontakt initierades med KvinnSam där forskningssamordnaren Rachel Pierce gav gruppen ett flertal förslag på möjliga digitaliseringsprojekt. Elin Wägners brevsamling valdes dels för att den ansågs vara ett viktigt kulturarv men också på grund av att gruppen var intresserad av transkribering och textkodning.

I arkivförteckningen framkommer brev som Elin Wägner har skrivit till över 40 olika mottagare vilket sammanlagt resulterar i hundratals brev (Göteborgs Universitetsbibliotek, KvinnSam, 1982). Enligt Cowicks (2012, s. 12) rekommendationer ska urval grundas i att objekt utvärderas baserat på värde, efterfrågan, skick, juridiska och etiska frågor samt tillgänglighet. För att identifiera objekt som kunde tänkas vara av allmänintresse prioriterades

korrespondens med mottagare som antingen var kända eller hade en nära relation till Wägner. I urvalsprocessen organiserades de intressanta korrespondenserna utifrån mottagare, arkivnummer, årtal och antal brev. Lagliga och etiska frågor togs i beaktning – till exempel försäkrade vi oss om att materialet var fritt att sprida. Efter Wägners död 1949 förvaltrade hennes kusin Lisa Ekedahl brevsamlingen och 1980 donerades den till KvinnSam (Göteborgs Universitetsbibliotek, KvinnSam, 1982).

Vid ett första besök i arkivet granskades breven till de utvalda mottagarna och ett urval fotograferades med mobilkamera. Skicket på breven var varierande men alla ansågs vara i tillstånd som möjliggjorde hantering och fotografering. Korrespondensen med Flory Gate valdes eftersom Gate var en viktig person för Wägner. De fyra brev och vykort som slutligen valdes ut för projektet valdes eftersom de ansågs intressanta både utifrån innehåll och materialitet. Av de utvalda breven var ett maskinskrivet och ett handskrivet. Av de utvalda vykorten var ett författat av flera personer och ett skrivet av Wägner själv. Dessa variationer i materialitet möjliggjorde ett lärorikt och utvecklande arbete samtidigt som innehållet gav en mångsidig bild av Wägners relation till Gate. Självreferentiell metadata i filnamn underlättar bläddring och identifiering vilket kan vara fördelaktigt i småskaliga projekt (FADGI, 2023, s. 103). Breven kodades med meningsfulla filnamn och numrerades utifrån årtal samt arkivnummer i KvinnSams arkiv. Filnamnsstandarden skulle därmed kunna användas för annat material ur Elin Wägners samling.

Bildfångst och redigering

Materialet var inte tillåtet att tas med utanför specialläsesalen på Humanistiska biblioteket. Istället gavs tillstånd att ta med fotoutrustning såsom kamera, stativ och belysning in i läsesalen. En Panasonic Lumix GX800 utrustad med ett 12-32mm objektiv användes för att fotografera breven. Bilderna togs i RAW-format eftersom det lagrar rådata och rekommenderas vid bildbehandling (Deutsche Forschungsgemeinschaft, 2013, s. 17) samt för att kameran inte möjliggjorde direkt fotografering i TIFF. Fotografierna togs med automatiska inställningar men manuellt fokus. Kameran placerades på ett stativ och vinklades så nära en 90 graders vinkel som möjligt för att säkerställa att breven såg raka ut från ovan. För ljussättning användes en skrivbordslampa som placerades på ena sidan av brevet. För att minimera skuggor användes en ficklampa som placerades på den motsatta sidan. De dubbla ljuskällorna gav möjlighet att jämma ut belysningen något men mindre skuggor kvarstod. Vitt papper användes som bakgrund och som färgpreferens valdes grått, svart och rött.

Bildredigeringen genomfördes i programmet GIMP. Som tidigare nämnt ska bildbehandling ske i RAW-format (Deutsche Forschungsgemeinschaft, 2013, s. 17) och för detta krävdes RawTherapee som plug-in. Att ändra ljussättning och färgkorrigering i RAW-filerna visade sig vara en utmaning. Eftersom fotona redan ansågs ha en bra skärpa och ljussättning togs beslut om att inte fortsätta med detta arbete. Bilderna konverterades till TIFF-format eftersom RAW-format inte är lämpligt för bevarande. Då mindre justeringar som inte berör exempelvis färg och ljus kan göras i TIFF-format (Deutsche Forschungsgemeinschaft, 2013, s. 17-18) användes TIFF-filerna vid beskärning och tillrättning inför tillgängliggörandet. För hemsidan sparades fotona i JPEG-format eftersom JPEG är kompatibelt med de flesta webbläsare samt tillgängligt för alla operativsystem (FADGI, 2023, s. 120). Masterfilerna i TIFF-format som lagras på GitHub innehåller inga ändringar förutom tillägg av metadata.

Transkription

Redan vid urvalsfasen av projektet påbörjades arbetet med att översiktligt transkribera flera av de handskrivna breven och vykorten för att få en övergripande bild av brevens teman. När gruppen valt ut de fyra slutgiltiga dokumenten följde ett mer detaljerat transkriberingsarbete. Gruppen valde att återge texten så nära originaldokumenten som möjligt vilket innebar att sammanskrivningar, överstrykningar och stavfel behölls.

Ett av breven var maskinskrivet. Eftersom texten var rak, tydlig och inte innehöll några komplexa textelement bedömdes brevet uppfylla de kriterier för att kunna läsas in med OCR som beskrivs av Tanner (2004). Vi valde att använda oss av programvaran PDF OCR X. Resterande dokument var handskrivna vilket krävde manuell transkription. I flera fall upplevdes handstilen som svårläst vilket gjorde att transkriptionsarbetet krävde lång tid och flera revideringar. För att möjliggöra länkbarhet och ge kontext till den färdiga digitaliseringen lades särskild vikt vid att identifiera platser och personer som nämns i breven. I detta arbete konsulterades sakkunniga hos KvinnSam samt Elin Wägner-sällskapet som bidrog till att identifiera såväl okända personer som svårläst text. I de slutgiltiga transkriptionerna kvarstår endast en fras och ett fåtal personer som oidentifierade.

Textkodning

När transkriptionerna färdigställts var nästa steg att översätta materialets fysiska attribut och innehåll till digitaliserad kod. Allt arbete med kod genomfördes i ett gemensamt repository

på GitHub. Detta säkerställde en säker förvaring av projektets filer och möjliggjorde gemensamt arbete med alla delar av koden. I arbetet med textkodning förhöll sig gruppen till *The Text Encoding Initiatives* (2023) riktlinjer för textkodning samt *Encoding Correspondence* (2019-2020) som är en digital manual för textkodning av korrespondens. TEI är en internationell och interdisciplinär standard som används inom bibliotek, museum, arkiv och forskning för att digitalt representera skriven text (The Text Encoding Initiative, u.å.). Att digitalt representera de utvalda breven med hjälp av TEI tillför i detta projekt en kompletterande representation av materialet. Textkodningen bidrar bland annat till att möjliggöra digitalt bevarande av det fysiska materialet och länkbarhet mellan bibliografiska resurser.

TEI-guidelines (The Text Encoding Initiative, 2023) är en flexibel standard som är utformad för att vara anpassningsbar utifrån olika projekts syften och användningsområden. Detta gav projektet friheten att utforma en egen matris för hur projektets material skulle representeras. Utformandet av matrisen utgick från de exempel som finns att tillgå i TEI-guidelines och i kursens övningsmaterial. Matrisen användes för representation av samtliga brev och vykort i projektet och är tänkt att passa en stor mängd material ur KvinnSams handskriftsarkiv.

I vår TEI-header valde vi att använda oss av elementen `titleStmt`, `publicationStmt`, `sourceDesc`, `profileDesc` och `encodingDesc`. Dessa element inkluderar information om det fysiska materialet, det genomförda projektet, de institutioner som är kopplade till materialet och projektet samt ämnesord som är relevanta för materialet (The Text Encoding Initiative, 2023). Lämpliga ämnesord valdes ut ur KvinnSams kontrollerade vokabulär (Göteborgs Universitetsbibliotek, KvinnSam, u.å.), Carlottas kontrollerade vokabulär (Göteborgs Stadsmuseum, 2024) samt Svenska ämnesord (Kungliga Biblioteket, u.å.).

Majoriteten av dokumentens TEI-body består av transkriptionerna som är placerade i `div`-elementet `letter`. Vi valde att inkludera elementet `facsimile` för att beskriva det fysiska materialet och länka samman koden med projektets bildmaterial. Övriga element i body valdes ut för att beskriva de text- och bildelement som förekommer. Elementen beskriver bland annat de olika delarna av brevens meddelanden, adresser, frimärken och stämplat, förtryckt text, arkivets egen numrering av materialet, inkluderade bilder, olika personers handskrift och speciella element som exempelvis tillägg eller svårtolkad text. Luckor markerades i transkriptionerna som `unclear`, `illegible` eller `unknown` (The Text Encoding

Initiative, 2023) . I de fall där länkning till en bibliografisk resurs var möjlig har detta gjorts. Syftet med länkar har varit att placera materialet i en kontext och ge ett mervärde till innehållet. Projektet har valt att länka till stabila resurser som exempelvis Libris, VIAF och olika ämnesordlistor. Där det har varit möjligt har unika identifierare använts för att säkerställa kopplingen till rätt resurs.

Metadata

Cowick (2012, s. 35) skriver att det digitala objektet behöver ha metadata antingen inbäddat i objektet självt eller lagrad separat med koppling till det beskrivna objektet. För våra digitala filer inbäddades metadata i både TIFF- och JPEG-filerna med hjälp av GIMP. När metadata presenteras i XMP-format i GIMP presenteras metadata med namnrymder från Dublin Core; författare (dc.creator), beskrivning (dc.description), nyckelord (dc.subject) och titel (dc.title) samt fältet för rättigheter. För metadata inbäddade i bilderna har riktlinjerna för Dublin Core följts. Tilläggen i GIMP medförde deskriptiv och administrativ metadata utöver den tekniska metadata som kameran producerade.

Metadatan i TEI-header är istället associerad med TEI-namnrymd och följer därmed dess riktlinjer. Ett av breven har ett flertal författare varav en okänd. Enligt The Text Encoding Initiatives (2023) riktlinjer kan den okända benämnas som “unknown” vilket vi har valt att göra i TEI-header för detta brev. Eftersom Dublin Core inte har en liknande regel för okända författare har fältet i metadatan inbäddad i bildfilerna för brevet lämnats tomt för den okända författaren. Metadatan i TEI-header beskriver de analoga objekten och innehåller därmed ingen teknisk metadata om de digitala bildfilerna.

Tillgängliggörande

Materialet tillgängliggjordes digitalt genom en hemsida. Hemsidan byggdes upp utifrån de mallar för tillgängliggörande som tillhandahålls inom ramen för kursen.

Projektets hemsida består av sex html-filer och en css-fil. Projektets utgångspunkt har varit att skapa en användarvänlig hemsida som erbjuder så mycket kontext som möjligt till materialet vilket resoneras vidare kring i analysen. Hemsidans startsida ger en översikt och innehåller kortfattad information om projektet. Varje brev presenteras på en egen sida. Fotografierna av materialet presenteras sida vid sida med transkriptionerna. Transkriptionerna presenteras i korrekt läsriktning för att underlätta läsningen. Bilderna går att förstora genom

att hovra över dem med muspekaren. Bilderna är klickbara vilket öppnar bilden i full storlek i en ny flik. Varje transkription har en transkriptionskommentar med kort information om transkriptionens innehåll. Detta gav oss möjlighet att adressera aspekter i innehållet som inte var möjliga att uttrycka i textkodningen. Hemsidan inkluderar utöver materialet en sida med korta, informativa texter om Elin Wägner och Flory Gate. Bilder har länkats in i syfte att addera ett mervärde till texterna och skapa en bättre användarupplevelse.

Viktiga innehållsaspekter i transkriptionerna har gjorts till hyperlänkar. Syftet med länkarna är att ge användaren verktyg för att enkelt få en ökad förståelse för materialets innehåll och kontext. Hemsidan inkluderar utöver detta länkar till projektets GitHub-repositorium, TEI-koden för respektive fil, samtliga bilder och de mallar som kursen har tillhandahållit. Vi valde slutligen att öppna en mailadress specifikt till projektet för att möjliggöra kontakt med eventuella användare.

Utställning

Som en avrundning av projektet erbjöd KvinnSam möjligheten att genomföra en utställning för att visa upp gruppens arbete och det digitaliserade materialet. Utställningen arrangeras i samarbete med KvinnSam samt två andra projektgrupper från Högskolan i Borås. Projektets fokus lades på att visa upp och lyfta intressanta ledtrådar i det material vi digitaliserat samt att ge biografisk kontext till Wägner och Gates korrespondens. Detta för att inspirera studenter och forskare att ta del av KvinnSams många intressanta samlingar, inte minst Elin Wägners samling. Innehållet i utställningen kurerades av projektgruppen med inspiration från biografiska texter över Elin Wägner skrivna av bland annat Ulrika Knutson (2020), Svenskt kvinnobiografiskt lexikon (2018a, 2018b) och Elin Wägner-sällskapets hemsida (u.å). Utställningen kommer att gå att ta del av mellan 4:e och 28:e juni i Humanistiska biblioteket i Göteborg.

Långsiktigt bevarande

För att digitaliseringsprojektet ska kunna bevaras och vara användbart under en lång tid framöver har projektet utgått från Cowicks (2018) kriterier för hållbart digitalt bevarande. Enligt Cowick (2018) bör en digital bevarandestrategi vara hållbar under en överskådlig framtid, praktiskt anpassad till materialet samt möjlig att genomföra med den mjukvara och kunskap som finns att tillgå. Vidare framhåller Cowick vikten av att överväga strategier för

uppsbackningar av masterfiler, underhåll av hemsidan samt eventuell migrering av data vid händelsen av att mediaformat blir utdaterade (Cowick, 2018, s. 15-18).

Utifrån dessa riktlinjer har vi valt att både förvara samtliga filer på GitHub och samtidigt förvara masterfilerna lokalt på en enhet. De valda filformaten möjliggör anpassning utifrån olika presentationsformer i det fall att medierna i framtiden blir inaktuella - utan att förlora metadata i den färdigställda koden. Efter publicering kommer gruppen att ansvara för underhåll av hemsidan samt vara tillgänglig för kontakt genom projektets mail under minst ett år efter publicering. På lång sikt kommer KvinnSam förvalta och tillgängliggöra materialet genom sin kommande digitala plattform.

Tidsram

En övergripande tidslinje över projektarbetet återges i bilaga 1. De stora delmomenten har varit uppstart, urval, bildfångst och redigering, transkribering, textkodning och tillgängliggörande. Planering, läsning av kurslitteratur, kontakt med KvinnSam och andra organisationer har varit återkommande moment vars tidsomfattning är svår att återge i exakt detalj. En framtida fortsättning på projektet hade kunnat omfatta hela Elin Wägners samling eller andra delar av KvinnSams handskriftsarkiv. Ett sådant projekt skulle kunna utgå från de mallar som har tagits fram inom ramen för projektet men skulle oavsett omfattning vara ett omfattande och tidskrävande arbete.

Analys

Etiska aspekter av kulturarv

Wagner är en av de mest beforskade författarna under 1900-talet och hennes uttalanden om feminism, demokrati och miljöfrågor har varit aktuella för flera generationer av läsare (Knutson, 2020, s. 9). Under sina verksamma år skrev Wagner ett trettiotal böcker av varierande karaktär som har diskuterats, analyserats och kritiserats (Jonsson, 2001, s. 7-9). Både genom sitt författarskap och sina idépolitiska insatser kan Elin Wagner anses vara en betydelsefull figur i svensk litteraturhistoria och därmed ett relevant objekt för digitalisering av kulturarv. I förteckningen över Elin Wägners samling påpekas att samlingen möjliggör en fördjupad insikt om Wagner som individ (Göteborgs Universitetsbibliotek, KvinnSam, 1982). Brevens innehåll belyser Wagners privatliv såväl som de frågeställningar om fred och

demokrati som genomsyrar hennes arbete vilket kan tolkas vara av intresse både för forskare och allmänheten.

Eftersom breven belyser Elin Wägners personliga liv uppstod etiska frågor kring hur vi ska förhålla oss till materialet. Manžuch (2017, s. 8) skriver att det är avgörande att upprätthålla en balans mellan att göra materialet tillgängligt för allmänheten och att skydda personer som omnämns – framför allt när det berör känsliga uppgifter eller referenser till andra personer. Projektet har undvikit att välja dokument med känsligt innehåll eftersom det bedömdes kräva en bredare kompetens och expertis om de involverade personerna. Detta innebär inte att vi har haft ett neutralt förhållningssätt. I arbetet med småskaliga projekt finns alltid en risk för subjektivitet. Detta beskrivs av Manžuch (2017, s. 6-7) som redogör för urvalsbias i projekt där donatorn har inflytande på urval och tolkning av material. I projektets fall har gruppens egna värderingar och åsikter om vad som kan anses vara kulturarv påverkat vilka material vi har valt och därmed vad vi har valt att framhäva. Genom att välja ut vissa brev framför andra lyfter vi fram vissa aspekter av Wägners liv och arbete medan andra förbises. I ett större projekt där hela samlingen digitaliseras hade detta problem kunnat undvikas till viss del, men kanske på bekostnad av den kvalitet som möjliggörs i småskaliga projekt.

Kvantitet kontra kvalitet inom kulturarvsdigitalisering

Under projektets förlopp har gruppen ställts inför en rad avväganden som på sikt format projektets omfattning och fokus. I ett tidigt skede valde vi att förhålla oss till en begränsad mängd dokument för att ha möjlighet att till fullo djupdyka i arkivarbete, transkribering, kontextuell research samt en förhållandevis ambitiös textkodning och metadatabeskrivning. Valen gjordes med hänsyn till kritisk digitalisering som strategi – ett förhållningssätt som Dahlström (2009) menar karaktäriseras av kvalitativa värden framför kvantitativa, fokus på en mindre mängd strategiskt valt material, mer tillskriven metadata samt försiktighet vid hantering av originalmaterialet. Dessa fokus menar Dahlström (2009) skiljer sig från digitaliseringsprojekt av mer kvantitativ art – även kallad massdigitalisering. Där ligger fokus på digitalisering av större mängder material i syfte att snabbt och effektivt tillgängliggöra materialet till en bred grupp användare. Massdigitalisering har kritiserats för dess tummande på bibliografisk och grafisk kvalitet samt metodens oförsiktighet gentemot originaldokumenten (Dahlström, 2009).

För detta projekt insåg vi omgående att ett kritiskt och småskaligt förhållningssätt lämpade sig bäst för det valda materialet. Framförallt eftersom breven är ömtåliga och kräver viss försiktighet vid hantering men också för att ha tid att utföra noggranna och korrekta transkriptioner av materialet. Vi valde i samråd med KvinnSam att digitalisera ett mindre urval för att undvika skadlig hantering och ge tid till utförliga metadatabeskrivningar och transkriptioner. Processen hade kunnat underlättas av att använda OCR för att automatiskt transkribera en större mängd handdrivet material, men då dessa programvaror i nuläget inte fungerade på Elin Wägners distinkta handstil var det inte praktiskt möjligt. Projektet förhåller sig till en liten mängd brev sett till den större samlingen. Trots det ser vi ett värde i det kritiska och kvalitativa arbetssättet som lägger en stabil grund för en framtida digitalisering av den fullständiga samlingen. Vidare anser vi att det kvalitativa tillvägagångssättet lämpar sig bättre för KvinnSams tilltänkta användargrupp och önskemål – att ge studenter och forskare vid Göteborgs Universitet kontextuell insyn och inspiration för egna studier utifrån materialet i KvinnSams arkiv.

Upplevelsen av den digitala resursen

Information går förlorad i övergången mellan analogt och digitalt. Efter våra besök på KvinnSams arkiv har vi samtalat om hur det känns att interagera med de historiska objekten – hur sköra de är, den intimitet som skapas av att de är handskrivna och inblicken man får i Wägners och Gates vänskap. Projektet har skapat digitala representationer av breven och tillgängliggjort dem genom hemsidan men med största sannolikhet kommer vi inte kunna förmedla samma upplevelse som vi hade när vi besökte arkiven. Med ett fenomenologiskt perspektiv skiljer sig objekten åt. Milekic (2007) menar på att alla digitaliseringsprojekt ställs inför utmaningen: Hur kan man skapa interaktion mellan den digitala resursen och användaren? För att illustrera glappet mellan det analoga och digitala kan man jämföra upplevelsen av att se ett konstverk på ett museum och att se en bild av samma tavla på en skärm. Inför skärmen blir synen det dominanta sinnet och andra sinnen förbigås. Milekic (2007, s. 369) uppmärksammar risken att det kan göra resurserna mindre användarvänliga och i förlängningen mindre meningsfulla. Som lösning förespråkas att fokusera på kvalitet istället för kvantitet i den digitala representationen och några tekniska hjälpmedel som kan överbrygga glappet mellan analogt och digitalt är att till exempel involvera beröring genom zoom- och pekfunktioner (Milekic, 2007, s. 375-377). På vår hemsida finns möjligheten att förstora brevet för att lättare kunna läsa texten men inför framtida projekt finns det, med tanke på att vår hemsida är mycket enkelt utformad, förbättringspotential. Andra alternativ

för att skapa interaktion hade varit möjligheten att ”bläddra” mellan olika sidor, se breven med olika ljussättningar eller interagera med dem i 3D. Med mer kunskap och tillgång till fler tekniska hjälpmedel hade den digitala representationen kunnat bli mer realistisk. Fördelen med digitalisering är att användandet av det digitala objektet inte sliter på originalet men nackdelen är att en stor del av upplevelsen riskerar att gå förlorad. Vår digitala presentation av breven är inte en exakt avbildning, utan snarare en översättning från en form till en annan – som möjliggör informationsspridning och har syftet att väcka intresse för arkiven.

Kontextualisering av kulturarv

Risken att viktiga aspekter av ett material går förlorat i en digitaliseringsprocess kan ställas mot de möjligheter till kontextualisering som det digitala mediet erbjuder. Ett syfte med projektet har varit att placera materialet i en kontext som ger innehållet mening. McCarthy (2007) beskriver vikten av att resurser lagras tillsammans med den information som behövs för att resursen ska bli begriplig. Förlust av den kontextuella informationen kan leda till att en informationsresurs blir obrukbar (McCarthy, 2007, s. 251). I arbetet med materialet var ett mål att erbjuda information om kontexten kring breven genom länkar i textkodningen och på projektets hemsida. Genom länkarna har ett informationsnätverk skapats runt materialet som kan bidra till ökad förståelse för innehållet och som närmar sig McCarthys (2007) beskrivning av hur kontextuell information bör lagras kring en informationsresurs. Valet av länkar skiljer sig åt i textkodningen och på hemsidan. I textkodningen valde vi att arbeta med unika identifierare och ämnesord. Detta för att säkerställa att källorna som länkas är stabila över tid och att de avsedda entiteterna inte riskerar att blandas ihop med andra entiteter. Vid tillgängliggörandet valde vi istället att länka till öppna, informationsrika källor. En viktig faktor var att informationen skulle vara lättillgänglig och inte finnas bakom en betalvägg. Att en viss förlust av information som krävs för förståelse för materialet redan har skett är tyvärr ett faktum. Många av de slutsatser vi har dragit om innehållet har varit beroende av personer med stor kunskap om Elin Wägners liv, samtid och människorna omkring henne. Utan dessa individer och deras expertis hade vi inte kunnat erbjuda en lika detaljerad kontext som projektet ger idag. Trots deras bidrag har delar av materialet inte kunnat kartläggas. I andra fall har vi kunnat identifiera personer som förekommer i materialet men som endast existerar digitalt genom en unik identifierare utan ytterligare information. Det har således inte varit möjligt att länka till digitala informationsresurser som adderar kontext kring dessa personer.

Att digitalisera ett material som är möjligt att publicera för allmänheten kan relateras till den ökade förekomsten av fritt tillgängligt digitalt kulturarvsmaterial som beskrivs av Terras (2015). Terras (2015) beskriver en positiv spiral där ökad tillgång till digitalt kulturarvsmaterial leder till mer forskning inom området. Delar av materialet i KvinnSams arkiv är tillåtet att publicera för allmänheten men majoriteten av materialet är i dagsläget inte digitaliserat. Genom att digitalisera ett urval av Elin Wägners samling har vi skapat en mall för hur resten av samlingen skulle kunna digitaliseras vilket i sin tur skulle kunna inspirera till mer forskning. Mer forskning inom området kan i sin tur kunna tänkas bidra till att bevara den kontextuella information som krävs för att framtida generationer ska kunna förstå materialet. Samtidigt är det viktigt att likt Torres (2015) beakta utmaningarna som kommer med digitalisering – processen är tidsödande, kostsam och behöver hantera aspekter som upphovsrätt och långsiktigt bevarande.

Slutsatser

Vid ett avslutande möte med Rachel Pierce beskrev hon digitalisering som att “varje digitalisering är en översättning och det finns ingen perfekt översättning”. Projektet har haft som ambition att skapa en digital representation av Wägners brev till Gate i syfte att bevara dem för framtiden och göra dem tillgängliga för fler läsare. Längs vägen har det blivit tydligt att det inte finns någon “objektiv” digitalisering. Vi har vecka efter vecka behövt göra ställningstaganden kring fokus, relevans och genomförande som allihop har inneburit en tolkning. Processen har dessutom krävt en balans i att lägga tid på inläsning mot att lägga tid på att skapa en digital representation. I avvägningarna har fokus generellt varit på kvalitet framför kvantitet – dels för vår egen inläsning och dels på grund av den rika kontext som KvinnSam och Elin Wägner-sällskapet har bidragit med. Från att vid en första anblick vara i princip oläsbara har breven gått till att bli transkriberade, textkodade, placerade i ett meningsfullt sammanhang och digitalt tillgängliga. Den slutgiltiga produkten kan ses som vår tolkning av en liten del i det stora kulturarvsmaterial som Elin Wägners samling utgör. Förhoppningsvis öppnar vår tolkning upp möjligheten till fler tolkningar och bidrar, om än i liten skala, till att Wägner förblir relevant – idag och i framtiden.

Slutligen vill vi rikta ett varmt tack till Rachel Pierce och Dagmar Brunow.

Referenser

1. Björk, L. (2015). *How reproductive is a reproduction? Digital transmission of text-based documents*. [Doktorsavhandling, Högskolan i Borås]
<https://hb.diva-portal.org/smash/get/diva2:860844/INSIDE01.pdf>
2. Cowick, C. (2018). *Digital Curation Projects Made Easy - A Step-by-Step Guide for Libraries, Archives, and Museums*. Rowman & Littlefield.
3. Dahlström, M. (2009). Kritisk digitalisering. I N. D. Lund et al. (Red.), *Fra samling til sampling: digital formidling af kulturarv* (s. 171-191). Multivers.
4. Deutsche Forschungsgemeinschaft (2013). *DFG Practical Guidelines on Digitisation*.
https://www.dfg.de/resource/blob/176110/76abec10bdc30b41f18695145003d6db/12-151-v12_16-en-data.pdf
5. Elin Wägner-sällskapet. (1990). *Stadgar för Elin Wägner-sällskapet*, §2.
<https://www.elinwagner.se/stadgar/>
6. Elin Wägner-sällskapet. (u.å.). *Om Elin Wägner*. Hämtad 16 maj 2024 från
<https://www.elinwagner.se/om-elin-wagner/>
7. Encoding Correspondence. (2019-2020). *Introduction*. Hämtad 18 maj 2024 från
<https://encoding-correspondence.bbaw.de/v1/introduction.html>
8. Federal Agencies Digital Guidelines Initiative (FADGI). (2023). *Technical Guidelines for Digitizing Cultural Heritage Materials - Third edition*.
<https://www.digitizationguidelines.gov/guidelines/digitize-technical.html>
9. Göteborgs Stadsmuseum. (2024). *OBJNAM Ämnesord*. Hämtad 19 maj 2024 från
<https://samlingar.goteborgsstadsmuseum.se/carlotta/web/element/26530>

10. Göteborgs Universitetsbibliotek. (u.å.). *KvinnSam - nationellt bibliotek för genusforskning*. Hämtad 5 maj 2024 från <http://www2.ub.gu.se/kvinn/>
11. Göteborgs Universitetsbibliotek, KvinnSam. (1982). *Förteckning över Elin Wägners samling A 48 a*. Hämtad 6 maj 2024 från <https://www.alvin-portal.org/alvin/view.jsf?pid=alvin-record%3A114992&dswid=8602>
12. Göteborgs Universitetsbibliotek, KvinnSam. (u.å.). *Ämnesord, KVINNSAM*. Hämtad 19 maj 2024 från <https://www2.ub.gu.se/kvinn/kvinnsam/listor/amnesord.html>
13. Jonsson, B. (2001). *I den värld vi drömmer om: utopin i Elin Wägners trettiotalromaner*. [Doktorsavhandling, Lunds universitet]
<https://lup.lub.lu.se/search/publication/7f214f91-91a0-47eb-802f-251a67f6e665>
14. Knutson, U. (2020). *Den besvärliga Elin Wägner*. Historiska media.
15. Kungliga Biblioteket. (u.å.). Svenska ämnesord. Hämtad 19 maj 2024 från <https://id.kb.se/find?q=%2a&inScheme.%40id=https%3A%2F%2Fid.kb.se%2Fterm%2Fsao>
16. Manžuch, Z. (2017). Ethical Issues in Digitization of Cultural Heritage. *Journal of Contemporary Archival Studies*, 4 (2), article 4, s. 1-17.
<http://elischolar.library.yale.edu/jcas/vol4/iss2/4>
17. McCarthy, G. (2007). Chapter 12: Finding a Future for Digital Cultural Heritage Resources Using Contextual Information Frameworks. I F., Cameron & S., Kenderdine (Red.), *Theorizing Digital Cultural Heritage: A Critical Discourse* (s. 245-260). The MIT Press.
18. Milekic, S. (2007). Chapter 18: Toward Tangible Virtualities: Tangialities. I F., Cameron & S., Kenderdine (Red.), *Theorizing Digital Cultural Heritage: A Critical Discourse* (s. 369-388). The MIT Press.

19. Svenskt kvinnobiografiskt lexikon. (2018a). *Elin Mathilda Elisabeth Wägner* (artikel av Bibi Jonsson). Hämtad 16 maj 2024 från <https://skbl.se/sv/artikel/ElinWagner>
20. Svenskt kvinnobiografiskt lexikon. (2018b). *Hilda Florence (Flory) Margaret Gate* (artikel av Irene Andersson). Hämtad 16 maj 2024 från <https://skbl.se/sv/artikel/FloryGate>
21. Tanner, S. (2004). *Deciding whether Optical Character Recognition is feasible*. King's Digital Consultancy Service.
https://www.researchgate.net/profile/Simon-Tanner/publication/265748433_Deciding_whether_Optical_Character_Recognition_is_feasible/links/5bd7475e92851c6b27972809/Deciding-whether-Optical-Character-Recognition-is-feasible.pdf
22. The Text Encoding Initiative. (2023). *TEI P5 Guidelines: Version 4.7.0*.
<http://www.tei-c.org/Guidelines/P5/>
23. The Text Encoding Initiative. (u.å.). *About*. Hämtad 10 maj 2024 från
<https://tei-c.org/about/>
24. Terras, M. (2015). Opening Access to collections: the making and using of open digitised cultural content. *Online Information Review*, 39(5), 733-752.
<https://doi.org/10.1108/OIR-06-2015-0193>
25. Walsh, P. (2007). Chapter 1: Rise and Fall of the Post-Photographic Museum: Technology and the Transformation of Art. I F., Cameron & S., Kenderdine (Red.), *Theorizing Digital Cultural Heritage: A Critical Discourse* (s. 19-34). The MIT Press.

Bilaga 1.

Tidslinje över projektarbetet

Denna bilaga innehåller en övergripande tidslinje över projektarbetet. Gruppen har arbetat gemensamt med alla delar av projektet och träffats fysiskt åtminstone en gång i veckan för samarbete, koordinering och planering av projektet.

v. 3	<u>Uppstart och planering.</u> Kontakt med organisationer för samarbete initieras.
v. 4	<u>Uppstart och planering.</u> Läsning av kurslitteratur.
v. 5	<u>Uppstart och planering.</u> Läsning av kurslitteratur. Kontakt med KvinnSam.
v. 6	<u>Uppstart och planering.</u> Läsning av kurslitteratur. Kontakt med KvinnSam och Elin Wägner-sällskapet.
v. 7	<u>Uppstart och planering.</u> Diskussion utifrån kurslitteraturen om den tekniska hanteringen av material för projektet samt dess status som kulturarv.
v. 8	<u>Uppstart och planering.</u> Möte med Rachel Pierce på KvinnSam som informerar om KvinnSams arbete och riktlinjer samt deras önskemål för projektet.
v. 9	<u>Urval.</u> Besök i arkivet för visning av materialet. Genomgång av material och fotografering av ett urval ur fyra olika korrespondenser för vidare analys hemifrån. Sortering och kodning av bilderna.
v. 10	<u>Urval.</u> Analys av de fotograferade breven. Ytterligare ett besök i arkivet för fotografering av fler brev samt kodning och sortering av dessa. Diskussion med handledare Mikael Gunnarsson om urval och bildfångst. Ett GitHub-repositorium för projektet startas.
v. 11	Möte med Elin Wägner-sällskapet. <u>Urval.</u> Diskussion inom gruppen om urval och projektets syfte. Översiktlig transkribering av ett fåtal brev i syfte att kunna göra ett urval. <u>Bildfångst.</u> Planering av den slutgiltiga bildfångsten (exempelvis färgpreferenser, utrustning och metod).
v. 12	<u>Urval.</u> Besök i arkivet där ett antal brev valdes ut för bildfångst.

	<u>Bildfångst</u> . Fotografering av de valda breven samt beslut om <u>filnamn och sortering</u> .
v. 13	<u>Urval</u> . Ett slutgiltigt beslut om urval av fyra brev. <u>Filnamn och sortering</u> . <u>Transkribering</u> och utforskning av innehållet. Förfrågan om hjälp med transkriptioner skickas till KvinnSam och Dagmar Brunow.
v. 14	<u>Transkribering</u> . Fortsatt arbete med transkription inklusive korrekturläsning av varandras transkriptioner och samläsning av svårlästa partier. <u>Bildredigering</u> . Försök att redigera färg och ljus i RAW-filerna. Tillskärning och korrigering av bilderna i TIFF. <u>Textkodning</u> . Arbetet med textkodning påbörjas. Beslut tas om gemensamma riktlinjer för TEI-body. Alla gruppmedlemmar tilldelas varsitt brev för textkodning.
v. 15	<u>Textkodning</u> . Fortsatt arbete med textkodning av brevens innehåll. Påbörjat arbete med TEI-header. Diskussion och förberedelse av frågor inför kommande handledningstillfälle.
v. 17	<u>Metadata</u> . Metadata bäddas in i TIFF-filerna samt i TEI-header. Implementering av nyckelord från aktuella kontrollerade vokabulärer. <u>Textkodning</u> . Fortsatt arbete med TEI-header, ämnesord och länkar för kända entiteter.
v. 18	<u>Textkodning</u> . Genomgång av TEI-filerna. <u>Bildredigering</u> . TIFF-filerna omvandlas till JPEG för hemsidan. <u>Tillgängliggörande</u> . Påbörjat arbete med kodning i html. Diskussioner om hur hemsidan ska byggas upp och vilka funktioner som bör finnas.
v. 19	<u>Metadata</u> . Genomgång och slutgiltiga korrigeringar av metadata i bildfilerna. <u>Tillgängliggörande</u> . Fortsatt arbete med html. Möte med Rachel Pierce om utställning på Humanisten för att exponera projektet.
v. 20	<u>Tillgängliggörande</u> . Arbetet med HTML slutförs och hemsidan publiceras. En README-fil för projektet skapas. Alla filer i projektet korrekturläses.

	Gruppen deltar i ett kursgemensamt seminarium där projektet presenteras för de andra grupperna.
v. 21-22	<u>Tillgängliggörande.</u> Förberedelse inför utställningen.
v. 23-26	<u>Tillgängliggörande.</u> Utställning på Humanisten.